

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Збірник матеріалів

**XXVII підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

20 лютого 2025 року

Київ 2025

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2025. 385 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 7 від 26.02.2025)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М.В., ректор МДУ, доктор політичних наук, професор;

Члени редколегії Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук, доцент;
Калініна С. П., доктор економічних наук, професор;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Марена Т.В., кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;
Мельничук І. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Пирлік Н. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 20 лютого 2025 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

Присяжнюк Лариса,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освіти
Маріупольський державний університет

ПРОЄКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ДИЗАЙНУ

Сучасна вища освіта в Україні проходить етап трансформації. Основні зміни стосуються перегляду цілей, змісту підготовки фахівців, способів організації освітнього процесу з орієнтацією на потреби сучасного суспільства та з проєкцією на його майбутнє. До того ж необхідність змін у системі підготовки спеціалістів продиктована масовим впровадженням дистанційного навчання, що вимагає нових освітніх рішень. Сьогодні є очевидним, що традиційні підходи до навчання, що, як правило, засновані на безпосередній передачі знань у системі «викладач-студент», не спроможні повною мірою забезпечити набуття майбутніми спеціалістами необхідних для ефективної трудової діяльності та життєдіяльності загалом загальних і професійних компетентностей. Нові освітні стратегії у вищій освіті нині зосереджені на розробці способів навчальної діяльності, які продукують та розвивають знання, навички студентів, відносини між учасниками освітнього процесу під час розв'язання життєвих і професійних проблем, дискусій, різних форм співробітництва між ними.

У пошуку ефективних способів проєктування освітнього процесу в закладах вищої освіти вітчизняні дослідники, послуговуючись напрацюваннями зарубіжних колег, все частіше схилиються до впровадження ідей педагогічного дизайну. *Педагогічний дизайн (learning design, instructional design, educational design, pedagogical design)* будується на системній методології, заснованій на навчальних теоріях і моделях, для розробки і розвитку навчального контенту, досвіду та інших цілей, що спрямовані на набуття студентами нових знань і навичок.

У зарубіжному науковому дискурсі канонічним вважається визначення педагогічного дизайну, запропоноване М. Merrill, L. Drake, M. Lacy, J. Pratt у 1996 р. Зокрема, це поняття означається як наукова дисципліна, що займається розробкою найбільш ефективних, раціональних і комфортних способів, методів і систем навчання, які можуть бути використані у сфері професійної педагогічної практики [8]. У сучасних вітчизняних дослідженнях педагогічний дизайн науковці (В. Глазова, С. Денисенко, А. Клепікова, С. Наход, І. Радченко, О. Яременко-Гасюк та ін.) тлумачать як:

- певну систему, що охоплює процес аналізу цілей навчання, особливостей студентів, їхніх запитів та потреб, проектування освітнього процесу, розробку оптимальних педагогічних рішень, які сприяють підвищенню якості навчання, застосуванню набутих знань і вмінь у різних життєвих ситуаціях, їх оцінку;
- системний і рефлексивний процес упровадження принципів навчання і виховання в планування навчальних матеріалів, видів діяльності, інформаційних ресурсів та оцінку їх ефективності;
- процес досягнення максимальної ефективності, дієвості й привабливості освіти та інших пов'язаних з цим аспектів навчання для студентів;
- розробку й опис організації та координації способів навчальної діяльності, які студенти реалізують протягом навчального блоку (навчального заняття, курсу, програми) для досягнення певних освітніх цілей, а також інструменти й механізми підтримки здобувачів освіти;
- це процес проектування і створення ефективних та привабливих рішень для навчання;
- сферу знань про ефективні стратегії навчання, що спираються на психологічні теорії, кібернетику, ергономіку тощо.

Залежно від теорії, покладеної в основу педагогічного дизайну, дослідниками здійснюється відповідно й інтерпретація поняття. Зокрема, ключовим для педагогічного дизайну в біхевіоризмі вважається ідея навчання як реакція на стимули з навколишнього середовища; когнітивізм акцентує увагу на навчанні як реорганізації досвіду з метою осмислення зовнішнього стимулу, вказуючи на обов'язковість урахування інтересів і потреб студентів; коннективізм трактує навчання як процес прийняття рішень; його основними ознаками вважає безперервність, сучасність й оновлюваність знань, e-learning-навчання; позитивізм позиціонує навчання через суб'єктивні переживання і відчуття, власний емпіричний досвід; у світлі теорії конструктивізму пізнавальний процес ототожнюється з конструювання дійсності і досвіду суб'єкта, у чому велику роль відіграють практика рефлексії, спільна творчість, активне пізнання, співробітництво.

Кожна теорія педагогічного дизайну, на переконання дослідників, має свої сильні та слабкі сторони в контексті навчання в системі вищої освіти. Так, теорія біхевіоризму може запропонувати чіткі цілі, зворотній зв'язок, орієнтовну програму дій у відповідь на зовнішні стимули, але не сприяє глибокому навчанню чи розвитку навичок критичного мислення. Теорія когнітивізму може забезпечити активну та змістовну навчальну діяльність, але потребує повного врахування соціальних і культурних аспектів навчання. Теорія конструктивізму здатна сприяти активній взаємодії, рефлексії та співпраці, але може не

повністю враховувати отримання інформації та управління нею тощо. Тому для ефективного проєктування й розробки освітніх середовищ повинні враховуватися сильні та слабкі сторони кожної теорії та їх застосування співвідносно до конкретних освітніх цілей і контекстів [5].

У сучасних наукових дослідженнях педагогічний дизайн, здебільшого, розглядають в контексті e-learning – навчання на базі комп'ютерних технологій й характеризують як цілісну концепцію організації навчально-пізнавальної діяльності студента на основі побудови освітнього процесу як єдиної системи з орієнтацією на цілі навчання, дидактичний матеріал, інформацію та інструменти, доступні для передавання знань у відкритому інформаційно-освітньому середовищі. Це процес створення навчального досвіду й матеріалів, які допомагають студентам засвоїти знання й уміння, а також забезпечують їх застосування. Підхід вкладається в цілісну систему розуміння потреб, проєктування навчальної траєкторії, розробки матеріалів й оцінки ефективності.

До суттєвих переваг педагогічного дизайну науковці (R. Barr, J. Tagg) відносять зокрема те, що він фокусується на якості освіти студентів [4]. У своєму дослідженні D. Jonassen вказує на ознаки, які визначають ефективність результату в педагогічному дизайні:

- 1) *контекст* – навчальні завдання мають практичне застосування в реальному світі, що дозволяє студентам безпосередньо знайомитися з тим, що вони вивчають;
- 2) *взаємозв'язок* – увага приділена розвитку у студентів уміння співвідносити власний досвід і раніше отримані знання з новим етапом навчання;
- 3) *співробітництво* – спільне рішення проблем дозволяє студентам розробляти, тестувати й аналізувати свої ідеї, одночасно знайомлячись з думкою інших. У процесі такої роботи кожен доходить індивідуального висновку;
- 4) *комунікація* – спілкування зі студентами і студентів між собою важливе для забезпечення ефективності результату навчання. Студенти повинні проводити час в обговореннях, плануючи й осмислюючи новий досвід [6].

Таким чином, привабливість педагогічного дизайну як концепції побудови цілісного та ефективного освітнього процесу полягає в тому, що він:

- дозволяє спроектувати й організувати цілісний педагогічний процес в межах навчальної дисципліни, розділу, теми чи конкретного заняття від моменту усвідомлення студентами потреби навчатися до аналізу та оцінювання результатів;
- пропонує зрозумілу, виважену, науково обґрунтовану методологію, сучасні освітні стратегії, практико-орієнтовані методи навчання;

- зорієнтований на ефективний освітній результат – набуті студентами компетентності, що ґрунтуються на їхньому власному досвіді. Найбільшим досягненням у результаті навчання стають навіть не професійно зорієнтовані знання, а досвід діяльності – навчальної і власне професійної;
- використовує методичний інструментарій, який дозволяє ефективно формувати навички 4K (soft skills), оскільки спирається на співробітництво студентів, широку комунікацію, передбачає розвиток креативності та критичного мислення.

Теоретики педагогічного дизайну пропонують різноманітні моделі архітектури освітнього процесу – своєрідну структуру проєктування, яка дозволяє організувати процес створення курсу, навчального блоку, заняття і забезпечити ефективне досягнення освітніх результатів. Серед найбільш поширених (базових), які застосовуються при розробці навчальних курсів – модель ADDIE, Backward Design («зворотний дизайн»), модель ASSURE, модель ARCS або мотиваційний дизайн, модель SAM тощо.

Не вдаючись до детального їх розгляду та порівняльного аналізу (це не є метою нашого дослідження), продемонструємо можливості та переваги використання під час проєктування навчального курсу в закладі вищої освіти однієї з найпопулярніших моделей педагогічного дизайну – ADDIE. Зауважимо, що ця модель запропонована в 70-х роках XX ст. американськими військовими з метою покращення й стандартизації навчального контенту для військовослужбовців. Згодом вона стала використовуватися і в інших сферах освіти – для навчання фахівців різних галузей.

Свою назву ця модель педагогічного дизайну дістала за початковими літерами етапів, що її складають: A – Analysis (аналіз), D – Design (дизайн), D – Development (розроблення), I – Implementation (упровадження), E – Evaluation (оцінювання). Кожен з цих етапів відіграє важливу роль у процесі розробки навчальних матеріалів, є свого роду гарантією того, що отриманий в результаті навчальний досвід буде ефективним, цікавим і адаптованим до потреб цільової аудиторії. Схарактеризуємо їх.

Перший етап – *аналізу* – спрямований на збір інформації про цільову аудиторію, з'ясування її навчальних потреб (очікувань) та можливостей (вже наявних знань і навичок), окреслення бажаних результатів навчання. Цей етап вважається критично важливим, оскільки закладає основу для успіху проєкту.

На другому етапі – *дизайну (проєктування)* – здійснюється відбір змісту та визначення логіки його розгортання, поділ змісту на окремі блоки, забезпечується вибір стратегій викладання, розробляються методи оцінювання для вимірювання прогресу студентів. Цей етап передбачає розробку програми і детального плану навчального процесу,

що слугує дорожньою картою на наступних етап, поєднуючи всі елементи курсу в систему та узгоджуючи їх з навчальними цілями.

Третій етап – *розроблення* – передбачає створення навчальних матеріалів: написання й редагування контенту курсу, розробку візуальних елементів та інтерактивних компонентів, мультимедійних засобів, ресурсів для дистанційного навчання тощо.

Четвертий етап – *упровадження* – спрямований на реалізацію програми курсу. Він передбачає поширення навчальних матеріалів, формування в здобувачів освіти нового навчального досвіду, використання дієвих освітніх стратегій для засвоєння пропонованого змісту і досягнення поставлених цілей. На цьому етапі здійснюється постійна підтримка студентів.

На останньому етапі – *оцінювання* – здійснюється оцінка ефективності навчального процесу шляхом встановлення зворотного зв'язку зі студентами, аналізу даних про їхню успішність та визначення тих аспектів, які потребують удосконалення. Цей етап передбачає можливість внесення змін до навчальних матеріалів (за потреби).

Процес проєктування навчального курсу в системі вищої освіти з використанням моделі педагогічного дизайну ADDIE чітко вкладається у визначені етапи. Проілюструємо його.

Таблиця 1

Процес проєктування навчального курсу в системі вищої освіти з використанням моделі педагогічного дизайну ADDIE

Етапи педагогічного дизайну за моделлю ADDIE	Зміст роботи
Аналіз:	– визначення компетентностей і програмних результатів навчання здобувачів освіти на кінець вивчення курсу (згідно з освітньою програмою); – з'ясування очікувань студентів щодо навчальної дисципліни, співвіднесення їх з прогнозованими результатами; – аналіз наявних знань і навичок, навчального і практичного досвіду здобувачів освіти як відповідного рівня навчання.
Дизайн:	– розробка робочої програми (силабусу) навчальної дисципліни; – відбір змісту та визначення послідовності його розгортання, поділ на логічні блоки (розділи, теми), за потреби – створення змістово-логічної карти дисципліни; – вибір стратегій викладання, що передбачають конструювання знань студентами, активну включеність у процес набуття навчального і практичного досвіду, розвиток загальних і професійних компетентностей; – розробка методів оцінювання для вимірювання прогресу студентів.
Розроблення:	– створення навчальних матеріалів: підготовка лекційних і практичних (семінарських) занять, завдань для самостійної

	роботи, розробка мультимедійних презентацій, підбір візуальних елементів (відео, фото матеріалів), створення інтерактивних компонентів та ін.; – розробка ресурсів для дистанційного навчання (е-додатків, онлайн-платформ тощо).
Упровадження:	– реалізація розробленої робочої програми задля засвоєння змісту й досягнення окреслених результатів; – упровадження дієвих освітніх стратегій в освітній процес; – систематичний моніторинг прогресу здобувачів освіти.
Оцінювання:	– встановлення зворотного зв'язку зі студентами; – діагностика успішності здобувачів освіти та аналіз отриманих результатів; – загальна оцінка ефективності освітнього процесу на основі співвіднесення прогнозованих й досягнутих результатів навчання; – окреслення проблемних зон, які потребують удосконалення; – внесення змін у програму навчального курсу.

Отже, використання моделі педагогічного дизайну ADDIE під час проектування навчального курсу в закладі вищої освіти має низку суттєвих переваг, як от:

- *системність у проектуванні*: ця модель забезпечує чітко структурований і покроковий процес конструювання і розробки ефективного навчального досвіду, враховує всі етапи навчання – від визначення цілей до фіксації отриманих результатів і їх співвіднесення з очікуваними;
- *фокусування на потребах здобувачів освіти*: отриманий в результаті навчальний досвід адаптований до конкретних потреб і вподобань цільової аудиторії;
- *гнучкість у застосуванні*: хоча модель характеризується чіткою структурованістю, вона здатна забезпечувати гнучкий освітній процес з коригуванням змісту й стратегій навчання;
- *постійне вдосконалення*: етап оцінювання моделі ADDIE заохочує розробників навчальних курсів постійно оцінювати ефективність своїх курсів і вносити необхідні зміни. Такий акцент на постійному вдосконаленні гарантує, що навчальний досвід залишатиметься актуальним, цікавим та ефективним протягом тривалого часу.

Таким чином, застосування моделей педагогічного дизайну в закладі вищої освіти під час проектування навчальних курсів дозволить забезпечити набуття здобувачами освіти ефективного, цікавого, адаптованого до їхніх потреб навчального досвіду, що визначатиме успішність їхньої професійної діяльності в майбутньому.

Література

1. Денисенко С. Н. Педагогічний дизайн у сучасному освітньому просторі. *Вісник Житомирського державного університету*. Серія «Педагогічні науки». 2015. Вип. 3 (81). С. 79-83.
2. Наход С.. Педагогічний дизайн як засіб підвищення мотивації студентів у процесі e-learning. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. 2 (20), 311-319. DOI: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2020-2-20-36>
3. Яременко-Гасюк О. О. Технології педагогічного дизайну підготовки майбутніх педагогів професійного навчання в контексті компетентнісного підходу (зарубіжний досвід). *Science Rise : Pedagogical Education*. 2017. №10 (18). С. 42-48.
4. Barr R., Tagg J. From Teaching to Learning – A New Paradigm for Undergraduate Education. *The Magazine of Higher Learning*. 1995. № 27, P. 12-26. DOI: <https://doi.org/10.1080/00091383.1995.10544672>
5. From Behaviorism to Connectivism: A Comprehensive Guide to Instructional Design Theories for Online Learning. URL: <https://elearningindustry.com/from-behaviorism-to-connectivism-comprehensive-guide-instructional-design-theories-online-learning>
6. Jonassen D. Toward a design theory of problem solving. *Educational Technology Research and Development*. 2000. № 48. P. 63-85.
7. Koszalka T. A., Russ-Eft D. F., Reiser R. Instructional Designer Competencie. *Information Age Publishing Inc Charlotte*. North Carolina. 2013. 178 p.
8. Merrill, M. D., Drake, L., Lacy, M. J., Pratt, J. Reclaiming instructional design. *Educational Technology*, 1996. 36 (5), P. 5-7.

Рябченко Віктор,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти
Маріупольський державний університет

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ФІЗИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

«Українська освіта поранена, але жива і бореться», – сказав Сергій Шкарлет (міністр освіти України) під час виступу на Світовому освітньому форумі в Лондоні. Україні на ньому приділили особливу увагу.